

TSIVIILASJAD PEREVÄGIVALLAS

Eveli Vavrenjuk
Tartu Maakohtu kohtunik
2014

- ▶ Mulluse rahvaloenduse esialgsete andmete järgi elas Eestis kuni 14-aastaseid elanikke 15 %, 65-aastaseid ja vanemaid on 18 % ning tööealisi elanikke 67 %. Sellest tööealisest elanikkonnast omakorda 55.6 % (665 607 isikut) on kantud karistusregistrisse eri süütegude toimepanemise eest. Seal on kõik väär- ja kuriteo eest karistatud.

- ▶ Tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS) § 230 lg 1 kohaselt peab kumbki pool hagimenetluses tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited, kui seadusest ei tulene teisiti.

- ▶ Riigikohtu tsiviilkolleegium on 03.12.2008 otsuses kohtuasjas nr 3-2-1-98-08 p-s 13 korranud oma varasemat seisukohta, et kriminaalasjas kogutud tõendeid ja kriminaalmenetluses tehtud kohtuotsust saab tsiviilasjas kasutada asjaolude tõendamiseks. Kriminaalasjas tehtav võimalik kohtulahend ei ole kohtule tsiviilasja lahendamisel kohustuslik, kuid on käsitatav ühe tõendina ja kohus peab kriminaalasjas tehtud kohtulahendi tõendina arvestamata jätmist põhjendama (RKTko 3-2-1-98-08 p 12).

- ▶ Tulenevalt TsMS § 230 lg-st 1 lasub esmalt hagejal tõendamiskoormis nõude olemasolu tõendamiseks ja seetõttu ei saa kostjale ette heita ainult vastuväidete esitamist seni, kuni hageja ei ole esitanud tõendeid nõude aluseks olevate asjaolude tõendamiseks. Juhul kui asjaolu tõendamiskoormis lasub hagejal, võib kostja kasutada hagi vastu kaitsena vastuväidet omapoolseid tõendeid esitamata seni, kuni hageja tõendeid pole esitanud. Kui hageja esitab tõendid asjaolu tõendamiseks, siis on ka kostjal TsMS § 230 lg 1 alusel kohustus oma vastuväidet omakorda tõendada (RKTko 3-2-1-137-07 p 13).
-

- ▶ Üldiselt ollakse arvamusel, et lapse parimates huvides on reeglina see, kui tal on vanemate lahuselu korral kaks hooldusõiguslikku vanemat ka pärast vanemate abielu või kooselu purunemist. Samas peaks hooldusõigus kuuluma vanemale siiski üksnes niivõrd, kui võrd see vanem tegelikult lapse kasvatamises osaleb.
-

- ▶ Põhirõhk kõigi lapse kasvatamise ja hooldamisega seotud küsimuste puhul on lapse heaolul ja tema huvidega arvestamisel. Eestis tuleneb lapse huvidest juhindumise kohustus mitmest õigusaktist. Nii tuleb laste õiguste konventsiooni artikli 3 (lapse parim huvi) kohaselt arvestada lapse parima huviga, lastekaitseaduse (LaKS) § 3 järgi on lastekaitse põhimõtteks alati ja igal pool seada esikohale lapse huvid, perekonnaseaduse § 123 lg 1 kohustab kohut kõiki lapsesse puutuvaid otsustusi tegema eelkõige lähtudes lapse huvidest, arvestadesseejuures kõiki asjaolusid ja asjaomaste isikute õigustatud huvisid. 10 Ka Euroopa Nõukogu ministrite komitee on andnud suunised lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta: liikmesriigid peaksid tagama, et kõikides lapsi otseselt või kaudselt mõjutavates juhtumites seataks esikohale laste parimad huvid

Euroopa Inimõiguste Kohus

- ▶ Näeb lapse huvi peamiselt kahes asjas:
 1. et tema perekondlikud sidemed säiliks (välja arvatud juhul, kui need on ebasoovitavad) ja
 2. et ta saaks areneda sobivas keskkonnas.

Isikliku arengu perspektiivist vaadates sõltub lapse parim huvi konkreetsetest asjaoludest, eriti lapse east ja küpsuse astmest, tema vanemate kohalolekust või puudumisest, teda ümbritsevast keskkonnast ja kogemustest.

Lapse ärakuulamine

- ▶ Üheks lapse huvi väljaselgitamise võimaluseks on tema ärakuulamine. Lapse ärakuulamise eesmärk tsiviilkohtumenetluses on tavaliselt see, et saaks lahendatud vanematevaheline vaidlusküsimus ja vastu võetud otsus, mis kõige enam vastaks lapse huvidele.

Hooldusõiguse olemus

- ▶ Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 27 lg 3 – vanematel on õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest.
- ▶ 1.juulil 2010 jõustunud PKS loodi vanema hooldusõiguse instituut.

- ▶ Samas ulatub PS ja PKS sätestatud vanemlik vastutus vanema hooldusõigusest kaugemale, hõlmates ka:
 - vanema õiguse ja kohustuse lapsega suhelda (PKS § 143);
 - kohustuse tagada lapse materiaalne heaolu, kindlustada lapse ülalpidamine (PKS § 96)
 - Muud seadusega sätestatud õigused ja kohustused (sh vastastikuse toetamise ja arvestamise kohustus (PKS § 113)
 - Lapse kohustuse vanemaid abistada (PKS § 114)
-

- ▶ Hooldusõiguse regulatsiooni peamiseks eesmärgiks on laste huvide senisest parem kaitse.
 - ▶ Kehtivas PKS on täpsustatud:
 - vanemate ja laste vahelisi õigusi ja kohustusi;
 - vanemlike õiguste ja kohustuste maht on seostud sellega, kuivõrd vanem lapse kasvatamises realselt osaleb.
 - võimalik eristada varalisi ja isiklikke õigusi ja kohustusi lapse suhtes, mis annab ühtlasi ka suurema paindlikkuse nende õiguste piiramiseks.
-

Mida tähendab vanema hooldusõigus?

- ▶ PKS § 116 lg 2 – vanemal on kohustus ja õigus hoolitseda oma alaealise lapse eest.
 - ▶ Vanema hooldusõigus hõlmab:
 - isikuhooldust (õigust hoolitseda lapse isiku eest) ja
 - varahooldust (õigust hoolitseda lapse vara eest) ning
 - otsustusõigust (õigust otsustada lapsega seotud asju).
-

- ▶ Hooldusõiguslik vanem on üldjuhul PKS § 120 lg 1 järgi lapse seaduslik esindaja
 - ▶ Kui hooldusõigus on piiratud, on samapalju piiratud ka esindusõigus.
-

Mida tähendab vanema jaoks isikuhooldusõigus?

- ▶ PKS § 124 – nii õigust kui ka kohustust tagada lapse igakülgne heaolu ja tema füüsiline ja psüühiline areng.
- ▶ Isikuhooldus hõlmab nii faktilist hoolitsust ja eluvajaduste katmist (toit, riided, eluase, tervishoid), kasvatamisega seotud küsimusi (sh haridus) kui ka otsustamist lapse suhtlusringkonna ja viibimiskoha üle (sh lapse elukoht)

- ▶ Varahooldus sisaldab endas õigust ja kohustust valitseda lapse vara, mh last esindada (PKS § 127)
- ▶ Varahooldusele on seadus sätestanud ka teatud piirangud. Lapse nimel tehingute tegemiseks peab vanematel olema kohtu nõusolek (PKS §-d 131 ja 186) ning toimingute puhuks, mida vanemal ei ole lapse nimel õigust teha, tuleb määrata erieestkostja (PKS § 209)

TsMS erisused hooldusõiguse vaidluse lahendamisel

▶ Laste huvide kaitseks on TsMS sätestatud erisused perekonnaasjade lahendamiseks:

1. Kohtul on õigus ise koguda tõendeid (TsMS 230 lg 3), tagada avaldus või hagi (TsMS § 378 lg 3).
2. Kohus ei ole seotud esitatud asjaolude ega seisukohtadega (TsMS § 436 lg 6).
3. Kohtul on ka vähemalt 10-aastase lapse ärakuulamise kohustus (TsMS § 5521 lg 1) ja mõlema vanema ärakuulamise kohustus (§ TsMS 558). *Kuid võib ära kuulata ka noorema.*
4. Kohus peab TsMS § 552 alusel tegema koostööd valla- ja linnavalitsusega.
5. TsMS § 219 lg 2 lubab kohtul määrata perekonnaasjades lapsele teda puudutavas menetluses esindaja.
6. Kohus peab last puudutavas menetluses nii vara kui võimalik ja igas menetlusstaadiumis püüdma suunata asjaosalisi asja kokkuleppel lahendama.

7. Kohus peab asjaosalised võimalikult aegsasti ära kuulama ja juhtima nende tähelepanu võimalusele kasutada perenõustaja abi eelkõige ühise seisukoha kujundamiseks lapse hooldamisel ja tema eest vastutamisel.

8. Kohus võib last puudutava menetluse peatada, kui sellega ei kaasne lapse huvist ohustavat viivitust ning kui asjaosalised on valmis laskma ennast kohtuväliselt nõustada või kui kohtu arvates on muul põhjusel väljavaateid asja lahendamiseks asjaosaliste kokkuleppel.

- ▶ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 356 lg 1 kohaselt kui otsus sõltub täielikult või osaliselt sellise õigussuhte olemasolust või puudumisest, mis on teise käimasoleva kohtumenetluse ese või mille olemasolu peab tuvastama haldusmenetluses või muus kohtumenetluses, võib kohus peatada menetluse kuni teise menetluse lõppemiseni.

Ühise hooldusõiguse lõpetamine vanema vägivaldsuse korral

- ▶ Üheks ühise hooldusõiguse lõpetamise põhjuseks märgitakse sageli muuhulgas ka teise vanema füüsiline ja ka vaimne vägivaldsus.
- ▶ Enamasti on tegemist laste vastu suunatud vägivallaga, kuid esineb ka teise vanema ja nii vanema kui lapse vastu suunatud vägivallajuhtumeid.
- ▶ Kui vanema vägivaldsus on tõendatud (enamasti lapse esindaja arvamusega, kohaliku omavalitsuse esindaja arvamusega, psühholoogi arvamusega, kriminaalasjas tehtud otsusega, ei piisanud ainult nt fotodest, kui need ei tõenda just puudutatud isiku vägivaldsust), annavad kohtud ainuhooldusõiguse vanemale, kes ei ole vägivaldne.

NÄITED kohtulahenditest

- ▶ Hageja esitas hagi kostja vastu lapsele elatise väljamõistmiseks ja lapse elukoha määramiseks. Laps elab koos hagejaga. Õma lahkus vabatahtlikult pere juurest koos oma teise lapsega ja ei täida oma poja suhtes ülalpidamiskohustust. Hageja kinnitusel kasutas ema pere juures viibides poja vastu füüsilist vägivalda. Hageja leidis, et tema juures on pojale tagatud vajalik turvaline kasvukeskkond.
- ▶ Kostja hagile ei vastanud. Ka kohaliku omavalitsuse arvamuse kohaselt oli vanemlike õiguste äravõtmine õigustatud, kuna ema käitumine põhjustab lapsele otsest ohtu. Lapse esindaja oli seisukohal, et kuna laps elab isa juures ja on tema kasvatada ja ema on korduvalt kasutanud lapse suhtes vägivalda ega ole osalenud lapse kasvatamisel, siis tuleks lapse ainuhooldusõigus määrata isale ja lapse elukohaks isa elukoht.

- ▶ Kohus leidis, et hagi on põhjendatud ja kuulub rahuldamisele. Vanemad ei suuda ühist hooldusõigust teostada. Põhjuseks on ühelt poolt distants – vanemad elavad lahus ja last kasvatab sisuliselt isa üksi. Lapsega koos elades on ema korduvalt kasutanud lapse suhtes nii vaimset kui füüsilist vägivalda. Oma käitumisega on ema põhjendanud lapse arengus tagasimineku. Alates pere juurest lahkumisest ei ole ema lapse vastu huvi tundnud ega teda toetanud. Ühise hooldusõiguse lõpetamine ja avaldajale ainuhooldusõiguse määramine onkooskõlas lapse huvidega ja on vajalik lapse kehalise, vaimse ja hingelise heaolu tagamiseks. Kohus lubas emal lapsega suhelda vaid isa juuresolekul.

Kohtupraktika, kui vanem on olnud vägivaldne teise vanema suhtes

- ▶ Lapse ema esitas maakohtule avalduse abielu lahutamiseks, lapse suhtes hooldusõiguse kindlaks määramiseks. Poolte ühise lapse eest on hoolitsenud ema. Lapse isa on avaldajat kooselu ajal korduvalt kupeldanud ja viinud välisriigis asuvasse bordelli. Maakohus on lapse isa tunnistanud süüdi KarS § 2681 lg 2 p 2 järgi. Lapse ema oli kriminaalasjas tema vastu tunnistajaks. Eelvangistusest vabanedes on lapse isa ähvardanud lapse emale kätte maksta. Lapse isa vaidles avaldusele vastu, kuna nõue on määratlematu ja esitatu ei vasta objektiivsele tegelikkusele. Tegemist on pahatahtliku teabega, mis on ründav tema au ja väarikuse vastu.

- ▶ Maakohus rahuldab avalduse, lõpetades vanemate ühise hooldusõiguse, jättes ainuhooldusõiguse lapse emale. Kohus keelas lapse isal kahe aasta jooksul läheneda emale ja lapsele lähemale kui 100 meetrit ning suhelda nendega vahetult sh telefoni ja interneti vahendusel. Maakohus lahutas vanemate abielu kohtuotsusega. Lapse ema on avaldanud, et lapse isa vaimse ja füüsilise vägivaldla toimepaneku ja prostitutsioonile sundimise tõttu tema suhtes, ei ole avaldajal enam võimalik lapse isaga suhelda. Psühhiaatri tõendi kohaselt ei ole avaldajal abikaasast tugeva sõltuvuse tõttu soovitatav kohtuistungitel osaleda. Nimetatud tõend viitab sellele, et psühhiaatri arvates ei ole lapse emal soovitatav kohtuda lapse isaga isegi kolmandate isikute juuresolekul. Kohus asus seisukohale, et **suhtlemise võimatuse tõttu on lapse vanematel üksmeelele jõudmine lapse kasvatamise osas ebareaalne. Sellest tulenevalt tuleb vanemate ühine hooldusõigus lapse suhtes lõpetada**

- ▶ Ringkonnakohus nõustus maakohtuga, märkides, et kaebaja suhtumine nii lapsedesse kui oma endisesse abikaasasse tõendab, et lapse isa väärtushinnangud, kus väikelaps oli sunnitud elama bordellis ajal, kui tema ema pandi pere võlgade katteks tegutsema prostituudina, ei ole õigusriigis aktsepteeritavad. Seega on lapse isa käitumine olnud vastuolus lapse huvidega ning on seadnud ohtu lapse tervise. Lapse üle peetavates vaidlustes tuleb esikohale seada lapse huvid ning sellest põhimõttest on maakohus ka juhindunud

- ▶ Kuid sageli on näha ka seda, et üks vanem või mõlemad vanemad vastastikku on süüdistanud teist vaimse ja/või füüsilise vägivalla kasutamises lapse vastu (sealjuures on eriti tõsiseks süüdistuseks pedofiilia). Ilmselt võib mõnel juhul tegemist olla ka fabritseeritud süüdistusega.
- ▶ Näiteks : esitatud avalduse kohaselt oli lapse isa vägivaldne ja asotsiaalsete eluviisidega. Kohus leidis, et nimetatud avaldaja väide on paljasõnaline ja tõendamata. Avaldaja poolt pildistatud beebi tagumik ja selg, ei tõenda lapse suhtes toimepandud vägivalda ega tõenda, et lapse isa on olnud lapse suhtes vägivaldne. Nimetatud asjas küll kohus andis ainuhooldusõiguse üle lapse emale, kuid seetõttu, et isa ei olnud lapse vastu huvi tundnud.

PKS 546 SE §143 lg 4

- ▶ Kohus võib lapse huvides lubada kolmandal isikul lapsega suhelda, keelata tal lapsega suhtlemise või seda piirata. Kohus võib asjassepuutuvale isikule panna kohustuse hoiduda tegevusest, mis kahjustab lapse suhet vanematega või raskendab lapse kasvatamist.

LÄHENEMISKEELD

- ▶ Lähenemiskeeld on Eesti tsiviilõiguses võrdlemisi uus õiguskaitsevahend. Tsiviilasjades kohaldavad kohtu lähenemiskeeldu kahel juhul:
 1. hagi tagamise abinõuna hagimenetluses või esialgse õiguskaitse abinõuna hagita menetluses TsMS §-de 378 lg 1 p 3, 546 ja 551 lg 1 alusel.
 2. Lähenemiskeeldu on võimalik määrata ka iseseisva tsiviilõigusliku kaitsevahendina isikuõiguse rikkumise korral

- ▶ VÕS § 1055 lg 1 sätestab: kui kahju õigusvastane tekitamine on kestev või kui kahju õigusvastase tekitamisega ähvardatakse, võib kannatanu või isik, keda ähvardati, nõuda kahju tekitava käitumise lõpetamist või sellega ähvardamisest hoidumist. Kehavigastuse tekitamise, tervise kahjustamise, eraelu puutumatuse või muu isikuõiguste rikkumise puhul võib muu hulgas nõuda kahju tekitaja teisele isikule lähenemise keelamist (lähenemiskeeld), eluaseme kasutamise või suhtlemise reguleerimist või muude sarnaste abinõude rakendamist.
-

- ▶ TsMS §-des 475 lg 1 p-s 7; 544–549, mis näevad täpsemalt ette lähenemiskeelu määramisega seotud menetluskorra. Kui isikuõiguse kaitse abinõu rakendamist menetletakse seoses perekonnaõigusliku vaidlusega, kohaldatakse täiendavalt hagita perekonnaasjade kohta sätestatud, kui seadusest ei tulene teisiti (TsMS § 544 lg 2).
-

- ▶ Vastavalt VÕS § 1055 lõikele 1 on lähenemiskeelu kehtestamise materiaalõiguslikuks aluseks kas isikuõiguste rikkumisest tulenev kestev kahju tekitamine või sellega ähvardamine.

- ▶ Perekonnaasjad on peamisteks kohtuvaidlusteks, kus lähenemiskeeldu on taotletud. Nii esialgse õiguskaitse korras kui ka iseseisva isikuõiguse kaitse abinõuna määratav lähenemiskeeld esineb kohtupraktikas kõige sagedamini neil juhtudel, kus pooled vaidlevad abielu lahutamise või lastega suhtlemise korra üle.

- ▶ Esineb ka üksikuid muid juhtumeid, millest omakorda moodustasid enamiku omandivaidlused.

Lähenemiskeeld ja lastega suhtlemise kord

- ▶ Enamikul juhtudest on lähenemiskeelu taotlemise põhjuseks perekonnaõiguslik vaidlus, siis on mitmed normide kohaldamise probleemid samuti perekonnaõiguslikku laadi. Näiteks esineb olukordi, kus kohtul paluti keelata puudutatud isikul läheneda lisaks avaldajale ka lastele ja samal ajal määrata kindlaks lastega suhtlemise kord.
 - ▶ Kohtud lahendasid niisuguseid nõudeid siiski selliselt, et määrasid kindlaks lastega suhtlemise korra ja jätsid lastele lähenemise keelu kohaldamata, sest lähenemiskeelu määramisel ei saaks eemalviibiv vanem lapsega kohtuda ning poleks sisuliselt võimalik määrata ka suhtlemiskorda
-

- ▶ juhtum, kus kohus jättis lähenemiskeelu määramise taotlust sisaldava avalduse TsMS § 423 lg 2 p 1 alusel läbi vaatamata ("hageja õiguste rikkumine ei ole hagi alusena toodud faktilistele asjaoludele tuginedes üldse võimalik, eeldades hageja esitatud faktiliste väidete õigsust"). Kohtu motiivid antud lahendi tegemiseks olid järgnevad: poolte ärakuulamisel selgus, et poolte kooselu lõppes juba kolm aastat tagasi ja peale kooselu lõppu lahkus puudutatud isik (ema) avaldajale kuuluvast elumajast teise elukohta uue elukaaslase juurde, kuid nende ühised alaealised lapsed jäid elama avaldaja (isa) juurde.

Käesoleval ajal elavad lapsed osa ajast isa, teise ema juures ning poolte sõnavahetused saavad alguse just laste kasvatamisest perioodil, kui lapsed on isa juures, kuid isa ise töö iseloomust tulenevalt kodust eemal ning laste kasvatamisega tegeleb avaldaja uus elukaaslane. Samal ajal soovib lastega suhelda ning nende kasvatamisel osaleda ka puudutatud isik. Avaldaja ja tema uus elukaaslane aga ei soovi, et puudutatud isik tema äraolekul nende koju tuleks. Puudutatud isik selgitab, et ta ei soovigi avaldaja eraellu sekkuda ega nendega üldse suhelda.

Ta otsib käesoleval ajal suuremat elamispinda, et lapsed avaldaja juurest enda juurde tuua ning siis ei pea nad enam omavahel ka telefoni teel suhtlema. Eelneva põhjal leidis kohus, et avaldaja õiguste rikkumine lähtuvalt avalduse alusena esitatud faktilistest asjaoludest ei ole võimalik ning tal ei ole võimalik saavutada oma seadusega kaitstud õiguste kaitset esitatud nõude läbi.

Lähemiskeelu tähtaeg

- ▶ Isikuõiguse kaitse abinõuna määratava lähemiskeelu maksimaalne tähtaeg on TsMS § 544 lg 1 kohaselt kolm aastat.

Lähenemiskeelu ulatus

- ▶ Kõige enam esineb **lähenemiskeelu ruumilist määratlemist** vahemaaga, mis on minimaalne lubatud kaugus puudutatud isiku ja avaldaja vahel. Määrustes on levinud vahemaaks 100 m ja seda seostatakse sageli ka äratundmiskaugusega.

Riigi õigusabi

- ▶ Riigi õigusabi on isikule riigi kulul õigusteenuse osutamine. Riigi õigusabi osutab advokaat. Riigi õigusabi antakse kohtueelses menetluses (tsiviil-, kriminaal- ja väärteoasjades), kohtumenetlustes (tsiviil-, kriminaal-, väärteo- ja haldusasjades), täitemenetluses, haldusmenetluses, teistmismenetluses, õigusdokumendi koostamises või muus õigusalas esinemas nõustamises või esindamises. Riigi õigusabi tähendab, et õigusteenuse eest maksab esialgu riik. See ei tähenda tingimata täiesti tasuta teenust. Näiteks võidakse Teile õigusabi määramisel panna kohustus tasuda osaliselt ise või maksta õigusabikulud osaliselt või täielikult tagasi pärast kohtuvaidluse lõppu.
- ▶ Tasuta selgitusi riigi õigusabi võimaluste kohta annavad ka advokaadibürood

- ▶ TsMS § 219 lg 5 sätestab, et kohus määrab käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud juhul, samuti muul käesolevas seadustikus sätestatud juhul isiku huvide kaitseks tema esindajaks riigi õigusabi seaduses sätestatud korras advokaadi. Advokaadi määramisel ei kontrolli kohus täiendavalt riigi õigusabi saamise eeldusi.

Menetlusabi

- ▶ Tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS) § 180 lg 1 p 1 ja 2 järgi menetlusabi on riigipoolne abi menetluskulude kandmiseks. Menetlusabina võib kohus isiku (edaspidi *menetlusabi saaja*) taotlusel määrata, et menetlusabi saaja: 1) vabastatakse täielikult või osaliselt riigilõivu või kautsjoni maksimisest või muude kohtukulude või menetlusdokumentide ja kohtulahendi tõlke kulude kandmisest; 2) võib tasuda riigilõivu, kautsjoni või muud kohtukulud või menetlusdokumentide või kohtulahendi tõlke kulud igakuiste osamaksetena kohtu määratud tähtaja jooksul.

Täna kuulamast ja
toredat päeva jätku!

